

Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ath. Apo. Zois

Οι Έλληνες "φιλοξενούμενοι" αιχμάλωτοι του Γκαίρλιτς!

Η ιστορία των Ελλήνων, που «φιλοξενήθηκαν» ως όμηροι στο Γκαίρλιτς της Γερμανίας, κατά την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στις ελληνογερμανικές σχέσεις!

Γράφει ο δημοσιογράφος-ερευνητής,
Ευθύμιος Χατζηγιάννου

Το Γκαίρλιτς ή Γκέρλιτς (Görlitz) είναι μια παλιά πόλη στην ανατολική πλευρά του κρατιδίου της Σιλεσίας της πρώην Ανατολικής Γερμανίας, κτισμένη από την εποχή του Μεσαίωνα στις όχθες του ποταμού Νάϊσε, ο οποίος αποτελεί σήμερα το φυσικό σύνορο της Γερμανίας με την Πολωνία. Η πόλη αυτή κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο αριθμούσε 90.000 κατοίκους και αρχικά είχε αναπτυχθεί, τόσο στην ανατολική, όσο και στην δυτική όχθη του Νάϊσε. Όμως, αργότερα διχοτομήθηκε και η μισή, αυτή που περιελάμβανε το ανατολικό τμήμα της, δηλαδή τις συνοικίες της στην ανατολική όχθη του ποταμού, παραχωρήθηκε στην Πολωνία και ονομάζεται πλέον Ζγκόρζελετς (Zgorzelec). Σήμερα το Γκαίρλιτς είναι μια ήσυχη και όμορφη τυπική γερμανική πόλη με πληθυσμό 60.000 κατοίκων, που κοσμάει από πολλά καλοδιατηρημένα κλασικά κτίρια που έχουν κτιστεί πριν από δύο ή και περισσότερους αιώνες.

Για εμάς τους Έλληνες το Γκαίρλιτς έχει ιδιαίτερη ιστορική σημασία, επειδή έχει συνδεθεί με μία μαύρη -και σε πολλούς άγνωστη- σελίδα της νεώτερης ιστορίας μας. Μια τραγική συγκυρία οδήγησε εκεί, το 1916, μεσούντος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και μετά την κατάκτηση της Ανατολικής Μακεδονίας από τους Βουλγάρους, επτά χιλιάδες Έλ-

ληνες στρατιώτες του ελληνικού Δ' Σώματος στρατού σε ένα ιδιότυπο καθεστώς αιχμαλωσίας. Αυτό υπήρξε στην παγκόσμια ιστορία, μοναδική περίπτωση εθελούσιας αιχμαλωσίας χιλιάδων στρατιωτών ενός κράτους στον στρατό ενός άλλου κράτους, χωρίς τα δύο αυτά κράτη να βρίσκονται σε άμεση εμπόλεμη κατάσταση. Ενώ, δηλαδή, η Ελλάδα δεν βρισκόταν τότε σε εμπόλεμη κατάσταση με την Γερμανία, Έλληνες στρατιώτες παραδόθηκαν ως αιχμάλωτοι, με την θέληση της ηγεσίας τους στους Γερμανούς και μεταφέρθηκαν υπό καθεστώς ομηρείας από την Ελλάδα στην Γερμανία.

Τα ιστορικά συμβάντα, που προηγήθηκαν και οδήγησαν στην ιδιότυπη αιχμαλωσία του ελληνικού Δ' Σώματος Στρατού στην Γερμανία. Για να αντιληφθούμε, πως ακριβώς εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα αυτά, θα ανατρέξουμε στη νεότερη ιστορία μας, αρχίζοντας από όσα συνέβησαν το 1915.

Το έτος εκείνο ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μαίνεται στην Ευρώπη, ενώ στην ουδέτερη ακόμη Ελλάδα έχει ξεσπάσει ο μεγάλος διχασμός.

Από την μία πλευρά ήταν ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος – γαμπρός από αδελφή του Κάιζερ – καθώς και το επιτελείο του, οι γερμανόφιλοι Μεταξάς και Δούσανης, που ήθελαν να συμμαχήσουμε με την Γερμανία, γιατί πίστευαν, ότι αυτή θα νικήσει. Από την άλλη βρισκόταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος, που, αντίθετα, πί-

στευε, ότι θα νικήσουν οι σύμμαχοι, Άγγλοι και Γάλλοι και έτσι θα έπρεπε να συμμαχήσουμε με την εχθρική σε Τούρκους και Βουλγάρους, Αντάντ, για να είμαστε με τους νικητές.

Έτσι άρχισε ο μεγάλος διχασμός, που κατέστρεψε την Ελλάδα.

Τα δραματικά γεγονότα άρχισαν να κορυφώνονται, όταν

στις 18 Αυγούστου 1916 ο βουλγαρικός στρατός, συνοδευόμενος από Γερμανούς αξιωματικούς, εισέβαλε αιφνιδιαστικά στην απελευθερωμένη το 1913 από τον ελληνικό στρατό, Ανατολική Μακεδονία, παρά το γεγονός, ότι η χώρα μας ήταν –ακόμη- ουδέτερη και δεν συμμετείχε στις πολεμικές επιχειρήσεις. Την ίδια ημέρα οι πρέσβεις της Γερμανίας και της Βουλγαρίας στην Αθήνα, με επίσημες διακοινώσεις των Κυβερνήσεών τους, έδιναν εξηγήσεις και διαβεβαιώσεις, ότι η εισβολή αυτή είχε αποκλειστικά στρατιωτικά κίνητρα και στρεφόταν εναντίον της Αντάντ και όχι εναντίον της Ελλάδας. Ταυτόχρονα παρείχαν εγγυήσεις για την εδαφική ακεραιότητα της χώρας μας και την διατήρηση των τοπικών Αρχών στις θέσεις τους. Δεν είχαν σκοπό, όπως έλεγαν, να καταλάβουν τις Σέρρες, την Δράμα και την Καβάλα, ενώ ο στρατός τους θα αποχωρούσε, όταν εξέλειπαν οι στρατιωτικοί λόγιοι.

Οι Βούλγαροι και οι Γερμανοί εξαπάτησαν την ελληνική Κυβέρνηση και ετοιμάσθηκαν

να κυριεύσουν την Καβάλα και την Ανατολική Μακεδονία

Οι εγγυήσεις, που παρείχαν στον Βασιλιά Κωνσταντίνο οι Γερμανοί, τον καθυσάχασαν. Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος έδωσε εντολή στους επιτελείς του Δ' Σώματος Στρατού, που είχε την έδρα του στην Καβάλα και αποτελούνταν από στρατιωτικές μονάδες, διασκορπισμένες σε όλη την Ανατολική Μακεδονία, να συμπυχθούν στις πόλεις και να περιμένουν διαταγές.

Όμως η ελληνική Κυβέρνηση της Αθήνας είχε εξαπατηθεί από τους Βουλγάρους και τους Γερμανούς, διότι άλλα έλεγαν και άλλες ήταν οι πραγματικές τους προθέσεις. Και αυτό φάνηκε από τα όσα περιέγραφε ο διοικητής του Δ' Σώματος, Συνταγματάρχης Ιωάννης Χατζόπουλος, στην αναφορά του προς το Γενικό Επιτελείο και το Υπουργείο Στρατιωτικών. Εκεί τονίζει, ότι "οι προθέσεις των Βουλγάρων περί καταλήψεως της Καβάλας εκδηλώνονται από ώρα εις ώρα σαφέστερες, εάν δε συμβεί τούτο, η πόλις θα καταστραφεί και θα αιχμαλωτιστεί το Σώμα ολόκληρον. Είναι αναγκαία η αποστολή στόλου, διότι μόνον η παρουσία του θα καθυστερήσει τους πληθυσμούς".

Όμως, η απάντηση της Αθήνας, που ήρθε αυθημερόν στον Συνταγματάρχη Χατζόπουλο, ήταν αρνητική.

Οι Σύμμαχοι της Αντάντ από την άλλη, θεωρώντας, ότι πρόκειται για προσυμφωνημένη συμπαιγνία Αθηνών – Βερολίνου, προέβησαν σε νέα αντίποινα κατά της ελληνικής πλευράς, κηρύσσοντας τον αποκλεισμό της Καβάλας από τον βρετανικό στόλο.

Όλες οι φωτογραφίες είναι από τη Β' Έκδοση του βιβλίου «Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς 1916-1919»

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Οι Έλληνες "φιλοξενούμενοι" αιχμάλωτοι του Γκαίρλιτς!

Συνέχεια από τη σελίδα 5

Οι δραματικές εξελίξεις στην Ανατολική Μακεδονία – Οι κίνδυνοι από τους Βουλγάρους, που απειλούν τον ελληνικό πληθυσμό της περιοχής!

Οι εξελίξεις στην Μακεδονία προκάλεσαν θύελλα αγανάκτησης σε όλη την Ελλάδα. Ογκώδεις διαδηλώσεις γίνονται στην Αθήνα, ενώ στην Θεσσαλονίκη εκδηλώνεται εσπευσμένα το κίνημα της «Εθνικής Αμύνης» από βενιζελικούς αξιωματικούς. Ο Βενιζέλος, που έχει φύγει από την Αθήνα, στηρίχθηκε στο κίνημα αυτό για να εγκαταστήσει εκεί, λίγο αργότερα, την προσωρινή του Κυβέρνηση, που θα συμμαχούσε με την Αντάντ και θα έβγαζε ένα κομμάτι του διχασμένου και αλληλοσπαρασσομένου ελληνικού κράτους στον πόλεμο, στον πλευρό των συμμάχων. Ο εθνικός διχασμός αποκόπτεσε πλέον και γεωγραφική υπόσταση!

Στην Καβάλα τα γεγονότα είχαν πάρει, πλέον, δραματική τροπή, καθώς άρχισαν να καταφθάνουν στην πόλη πρόσφυγες από τις Σέρρες και την Δράμα, αλλά και από τα γύρω χωριά, που ο ελληνικός στρατός έπρεπε να τους περιθάλψει. Ταυτόχρονα οι βουλγαρικές προκλήσεις έκαναν την ατμόσφαιρα ακόμη πιο απειλητική. Όταν ο Γερμανός Στρατάρχης Χίντεμπουργκ, ο οποίος μαζί με τον Στρατάρχη Λούντερντορφ αποτελούσαν την στρατιωτική ηγεσία της Γερμανίας, ειδοποίησε τους Βουλγάρους, ότι η Αντάντ ετοιμάζει αποβατική ενέργεια στην Καβάλα, οι Βούλγαροι έγιναν περισσότερο σκληροί απέναντι στους εντόπιους πληθυσμούς, στους οποίους άρχισαν πλέον να εκδηλώνουν ποικιλοτρόπως το μίσος και την εκδικητική τους για την ήττα τους στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Ο Χίντεμπουργκ ζήτησε από τους Βουλγάρους να απομακρύνουν τους Έλληνες στρατιώτες από την Καβάλα, σε τοποθεσία μακριά από την θάλασσα, να παρεμποδίσουν τους Έλληνες στρατιώτες από Σέρρες και Δράμα να ενωθούν με αυτούς της Καβάλας και να διακοπεί η επικοινωνία Καβάλας – Αθηνών.

Πως το Δ' Σώμα Στρατού παραδόθηκε στους Γερμανούς, που εγγυήθηκαν την μεταφορά των στρατιωτών του και του οπλισμού τους στην Γερμανία, για να παραμείνουν εκεί, ως φιλοξενούμενοι, μέχρι το τέλος του πολέμου!

Στο τηλεγράφημά του απαίτησε, μάλιστα, από τους Βουλγάρους να περικυκλώσουν την Καβάλα με πυροβολικό και σε περίπτωση όρνησης του ελληνικού στρατού να παραδοθεί, να ανοίξουν άμεσα πυρ, καίγοντας και ισοπεδώνοντας την πόλη!

Ο Συνταγματάρχης Χατζόπουλος ήταν σε πολύ δύσκολη θέση, έχοντας επιμισεί τεράστια ευθύνη. Ήταν υπεύθυνος για την τύχη, όχι μόνον των στρατιωτών του, αλλά και ολόκληρου του πληθυσμού της Ανατολικής Μακεδονίας. Το εκβιαστικό δίλημμα ήταν παράδοση ή καταστροφή της πόλης! Ο Συνταγματάρχης αποφάσισε, μετά από επαφή του με την Αθήνα και εφ' όσον οι εκκλήσεις του για μεταφορά του στρατεύματος σε ασφαλή χώρο της Παλιής Ελλάδας δεν έγιναν αποδεκτές, να διαπραγματευθεί την παράδοση και να παραδώσει στον Άγγλο Ναύαρχο τον ασύρματο της Διοίκησης του Δ' Σώματος. Ήταν 9 Σεπτεμβρίου 1916, όταν ο Γερμανός αξιωματικός φον Σβαίνιτς μετέφερε στον Χατζόπουλο τις αποφάσεις του Χίντεμπουργκ για τους όρους της παράδοσης. Και μία ημέρα αργότερα, μετά από αίτημα του Έλληνα Συνταγματάρχη, ο ίδιος ο Γερμανός Στρατάρχης εγγυήθηκε την μεταφορά των ελληνικών μονάδων και του οπλισμού τους στην Γερμανία, όπου θα μπορούσαν να παραμείνουν φιλοξενούμενοι μέχρι το τέλος του πολέμου, ώστε να μην πέσουν αιχμάλωτοι στα χέρια των Βουλγάρων.

Αυτό άνοιξε, πλέον, τον δρόμο για την παράδοση

των ανδρών του Δ' Σώματος στρατού στους Γερμανούς και για την μεταφορά τους στην Γερμανία.

Με συνολικά 10 αμαξοστοιχίες, που ταξίδευσαν μέσω Βουλγαρίας, μεταφέρθηκαν στην Γερμανία οι Έλληνες στρατιώτες - Οι αντιδράσεις στην παράδοση και η απειθαρχία στις τάξεις των Ελλήνων, που οδήγησε στην απόδραση χιλιάδων εξ αυτών στην Θεσσαλονίκη. Παρά ταύτα, ο τότε Λοχαγός Γεώργιος Κονδύλης (που λίγους μήνες μετά συμμετείχε στις επιχειρήσεις του Ελληνο-βουλγαρικού Μετώπου στην περίοδο 1916-1918, προαχθείς σε Ταγματάρχη του ελληνικού στρατού της Εθνικής Άμυνας και έπαιξε αργότερα σημαντικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις ως Πρωθυπουργός και Αντιβασιλέας) και αρκετοί αξιωματικοί του ελληνικού στρατεύματος αντιστάθηκαν μπροστά στην φοβερή αισχύνη και την κατόντια, να παραδοθούν αμαχτί στους Βουλγάρους.

Άρχισαν, λοιπόν, να δημιουργούνται μέσα στις τάξεις των Ελλήνων αξιωματικών και στρατιωτών έντονες αντιδράσεις στην απόφαση της παράδοσης και αναπτύχθηκε κλίμα απειθαρχίας, που οδήγησε πολλούς από αυτούς να αποδράσουν και φθάνοντας στην Θεσσαλονίκη, να ενταχθούν στον ελληνικό στρατό της Εθνικής Άμυνας, που πολεμούσε στο πλευρό της Αντάντ. Σημειώνεται, δε ότι περίπου 3.000 αξιωματικοί και στρατιώτες, με επικεφαλής τον Συνταγματάρχη Χριστοδούλου, κατόρθωσαν πριν φύγουν για την Γερμανία να δραπετεύσουν με κάθε μέσο προς την Θεσσαλονίκη.

Με την παράδοση των Ελλήνων στρατιωτικών άρχισε η μεγάλη πορεία του Δ' Σώματος προς την Γερμανία, με ένα μακρύ σιδηροδρομικό ταξίδι, που ξεκίνησε από τον Σιδηροδρομικό σταθμό της Δράμας. Για την μεταφορά από την Δράμα στο Γκαίρλιτς χρησιμοποιήθηκαν 10 αμαξοστοιχίες, που ταξίδευσαν μέσω Βουλγαρίας. Το ταξίδι διήρκεσε συνολικά 12 ημέρες και μετακινήθηκαν συνολικά 6.100 στρατιώτες, 430 αξιωματικοί, άνδρες της ελληνικής Χωροφυλακής από την Ανατολική Μακεδονία και την Φλώρινα, στρατιωτικοί υπάλληλοι, 93 γυναίκες αξιωματικών και 5 παιδιά. Έτσι ο συνολικός αριθμός των Ελλήνων, που αναχώρησαν για την Γερμανία, έφθασε περίπου τις 7000.

Παρά την χαλαρή επιτήρηση, οι ελληνικές δυνάμεις, που "φιλοξενούνταν" στο Γκαίρλιτς, δεν έπαψαν ποτέ να θεωρούνται, ότι βρίσκονταν υπό περιορισμό!

Σε μήνυμά του στις 22 Σεπτεμβρίου 1916, για την μεταφορά των Ελλήνων στρατιωτών από την Καβάλα στο Γκαίρλιτς, ο Γερμανός Επιτελάρχης Λούντερντορφ επεσήμανε τα εξής: «Η μεταφορά των ελληνικών στρατευμάτων μας παρέχει την μοναδική ευκαιρία να διδώσουμε στην Ελλάδα κατανόηση και συμπάθεια για την γερμανική υπόθεση, την γερμανική εργασία και το γερμανικό μεγαλείο. Οι Έλληνες δεν πρέπει να αισθάνονται, ότι είναι αιχμάλωτοι. Οι συναλλαγές τους με την τοπική κοινωνία, καθώς και η επαφή τους με την πατρίδα τους, επιβάλλεται να τελούν υπό παρακολούθηση, χωρίς όμως ακρότητες».

Ωστόσο, παρά την χαλαρή επιτήρηση, οι ελληνικές δυνάμεις ποτέ δεν έπαψαν να θεωρούνται, ότι βρίσκονταν υπό περιορισμό και ομηρεία. Όταν ο τότε Έλληνας πρόεδρος στο Βερολίνο, Νικόλαος Θεοτόκης, ζήτησε τον επαναπατρισμό τους, η απάντηση των Γερμανών ήταν αρνητική. Πάντως, ο ίδιος ο Κάιζερ έδωσε εντολή να γίνει επίσημη υποδοχή στους Έλληνες, παρά την αντίθετη άποψη του Συνταγματάρχη Χατζόπουλου. Στο μεταξύ στο Γκαίρλιτς οι προετοιμασίες υποδοχής των Ελλήνων κορυφώνονταν. Η πόλη φόρεσε τα καλά της για να καλωσορίσει τους «Έλληνες φίλους».

Άλλωστε, για τους Γερμανούς, ήταν τα «παιδιά» του Βασιλιά Κωνσταντίνου, γαμπρού του δικού τους Κάιζερ!

Η επίσημη υποδοχή και η παρέλαση των Ελλήνων στρατιωτών με γερμανική μπάντα στην πόλη

Το σατυρικό γερμανικό περιοδικό «Kladderadatsch» περιγράφει την σκηνή: «Παραταχθείτε! φωνάζει ένας αξιωματικός. Ένας Έλληνας αξιωματικός στο

Γκαίρλιτς της Σιλεσίας. Επιτελείο Γερμανών αξιωματικών ανεβαίνει στην αποβάθρα. Μαυροντυμένοι επίσημοι, με κυλίνδρους στο κεφάλι και ανθοδέσμες στα χέρια, εμφανίζονται ξαφνικά. ενώ γερμανική ορχήστρα παίζει τον ελληνικό εθνικό ύμνο... Σε τετράδες, το όπλο επί ώμου ετοιμάζονται για παρέλαση, με την γερμανική μπάντα μπροστά. Κόσμος πολλών στοιβαγμένους στους δρόμους και στα παράθυρα. Από ένα ξενοδοχείο κρέμονται δύο ελληνικές σημαίες. Οι άνθρωποι κοιτάνε περίεργα. Παιδιά τρέχουν και τους κοιτάζουν στα μάτια. Όλοι ξανθοί είναι εδώ πέρα. Οι ελληνικές αρβύλες χτυπάνε την ασφαλτο του γερμανικού δρόμου, σαν σιδερένιο χαλδί. Ρίγη συγκινησεως τους διαπερνούν. Ολόκληρη η πόλη στο πόδι... Πάνω από την είσοδο μια μεγάλη επιγραφή. «Χαίρετε». Γύρω-γύρω παραπήγματα, σαν τελωνειακοί σταθμοί. Τι άνθρωποι είναι αυτοί οι Γερμανοί; Να'μαστε λοιπόν εδώ στο Γκαίρλιτς. Ελλάδα – Ελλάδα πότε θα σε ξαναδούμε;».

Η παρουσία των 7.000 περίπου Ελλήνων στο Γκαίρλιτς της Σιλεσίας, ήταν εμφανής. Μια παρισινή εφημερίδα σε ρεπορτάζ της έγραψε χαρακτηριστικά: «Οι Έλληνες αξιωματικοί έχουν λίσση, στην οποία τρώγουν, ενώ περπατούν στους δρόμους της πόλης με σταθερό βήμα, σαν να είναι στην πατρίδα τους. Κάνουν τις προμήθειές τους ακολουθούμενοι από έναν στρατιώτη, ο οποίος κρατάει τα πακέτα. Το ευγενές και αρεμάνιο παράστημά τους κάνει εξαιρετική εντύπωση. Στους δρόμους οι Γερμανοί στρατιώτες τους χαιρετούν. Τα καταστήματα της πόλης έβαλαν στις προθήκες τους και ελληνικές επιγραφές. Το βράδυ ολόκληρη η ελληνική φρουρά βγαίνει στον δρόμο... Είναι συμπαθητικό», παρατηρεί ο δημοσιογράφος της γαλλικής εφημερίδας.

Οι αρρώστειες αποδεκατίζουν του Έλληνες - Διχόνοιοι και Αθλιότητες - Έρωτες και μικτοί γάμοι των Ελλήνων με Γερμανίδες αρχίζουν να εξοργίζουν τους Γερμανούς!

Πίσω, όμως, από την βιτρίνα τα πράγματα δεν ήταν και τόσο ειδυλλιακά...

Ενώ οι Έλληνες αξιωματικοί απολάμβαναν πολλή προνόμια, η διαμονή των απλών στρατιωτών και υπαξιωματικών στο στρατόπεδο, -που βρισκόταν στην ανατολική όχθη του Νάισε (στο σημερινό Ζγκόρζελετς)- δεν ήταν ευχάριστη. Πειθαρχία, στρατιωτικές ασκήσεις και όχι καλή διατροφή. Οι κακές συνθήκες διαβίωσης και το υγρό και βαρύ κλίμα γρήγορα έφεραν αρρώστιας, καθώς πολλοί αξιωματικοί και στρατιώτες προσβλήθηκαν τότε από φυματίωση, ενώ αργότερα ήρθε και η θανατηφόρα ισπανική γρίπη!

Περίπου 400 στρατιώτες, υπαξιωματικοί και αξιωματικοί υπολογίζεται, ότι πέθαναν στο Γκαίρλιτς και σε διάφορα άλλα μέρη της Γερμανίας, όπου είχαν βιαιώς μεταφερθεί αργότερα, πολλοί για να εργασθούν σε εργοστάσια και ορυχεία ή και σε αγροτικές εργασίες.

Και σαν να μην έφθαναν όλα αυτά, σε λίγο άρχισαν και διάφορες αθλιότητες, όταν αρκετοί αξιωματικοί κατηγορήθηκαν ως βενιζελικοί και κλεισθηκαν σε γερμανικές φυλακές!

Η πιο μεγάλη, όμως, αθλιότητα ήταν, όταν στάλθηκαν Έλληνες αξιωματικοί στην Ελλάδα για να κάνουν κατασκοπεία υπέρ των Γερμανο-Βουλγάρων και σε βάρος του ελληνικού στρατού, που πολεμούσε στο Μακεδονικό μέτωπο μαζί με τους Άγγλο-Γάλλους!

Ο βαρύν χειμώνας 1916-1917 προκάλεσε πολλές δυσχερείες στον τοπικό γερμανικό πληθυσμό, που, ενώ άρχισε να υποφέρει από τις συνέπειες του πολέμου, έβλεπε τους Έλληνες αξιωματικούς να παίρνουν τον μισθό τους, να αδειάζουν τα καταστήματά τους και να αυξάνονται οι τιμές.

Η εμφάνιση της ελληνικής εφημερίδας με τίτλο «Τα Νέα του Görlitz»

Αλλά και το σουλτατάρισμα των Ελλήνων δεν δημιουργούσε καθόλου φιλικά συναισθήματα. Ιδιαίτερα οι

αντιζηλίες δεν άργησαν να έρθουν από την αποδοχή των Ελλήνων και τα ερωτικά αισθήματα, που προκαλούσαν στις Γερμανίδες. Με την έλλειψη Γερμανών αντρών, λόγω του πολέμου, οι δικοί μας έκαναν "θραύση" στον γυναικείο πληθυσμό της πόλης! Άρχισαν και οι αρραβώνες, οι οποίοι οδήγησαν σε μικτούς γάμους. Πολλά ζευγάρια μικτά από Έλληνες και Γερμανίδες, έμειναν δια παντός στο Γκαίρλιτς. Στο ελληνικό στρατιωτικό νεκροταφείο της πόλης 270 στρατιώτες άφησαν την ανάμνηση της παρουσίας τους εκεί. Τον Απρίλιο του 1918 πέθανε και ο Συνταγματάρχης Χατζόπουλος, στην κηδεία του οποίου παρέστη και εκπρόσωπος του Κάιζερ. Ο θάνατός του προξένησε απέραντη θλίψη στους Έλληνες στρατιώτες και τους αξιωματικούς του.

Σε μικρό διάστημα από την άφιξη των Ελλήνων στο Γκαίρλιτς, εμφανίστηκε εκεί το πρώτο φύλλο της ελληνόφωνης εφημερίδας «Τα Νέα του Görlitz». Εκδότης της ήταν ο Γερμανός, που εξέδιδε την τοπική γερμανόφωνη εφημερίδα και αρχισυντάκτης της ο Έλληνας αξιωματικός, Διονύσιος Αγοππίτης. Ήταν τετρασέλιδη και εκδιδόταν καθημερινά, εκτός Κυριακής. Περιείχε κείμενα από τα πολεμικά μέτωπα, ειδήσεις από την ελληνική πολιτική σκηνή, άρθρα, αναλύσεις, χρονογραφήματα, αγγελίες και διαφημίσεις. Η απήχηση ήταν μεγάλη και εκατοντάδες αιτήσεις συνδρομής δεχόταν η εφημερίδα από παντού, ενώ η κυκλοφορία της έφθασε μέχρι και το Βερολίνο. Το 1918 η εφημερίδα αυτή έγινε παγγερμανικής εμβέλειας με έδρα το Βερολίνο και άλλαξε τον τίτλο της σε «Ελληνικά Φύλλα».

Προσωπικότητες των ελληνικών Γραμμάτων και Τεχνών, που βρέθηκαν "αιχμάλωτοι" στο Γκαίρλιτς και οι πρώτες εκδόσεις ελληνικών λογοτεχνικών έργων στην Γερμανία

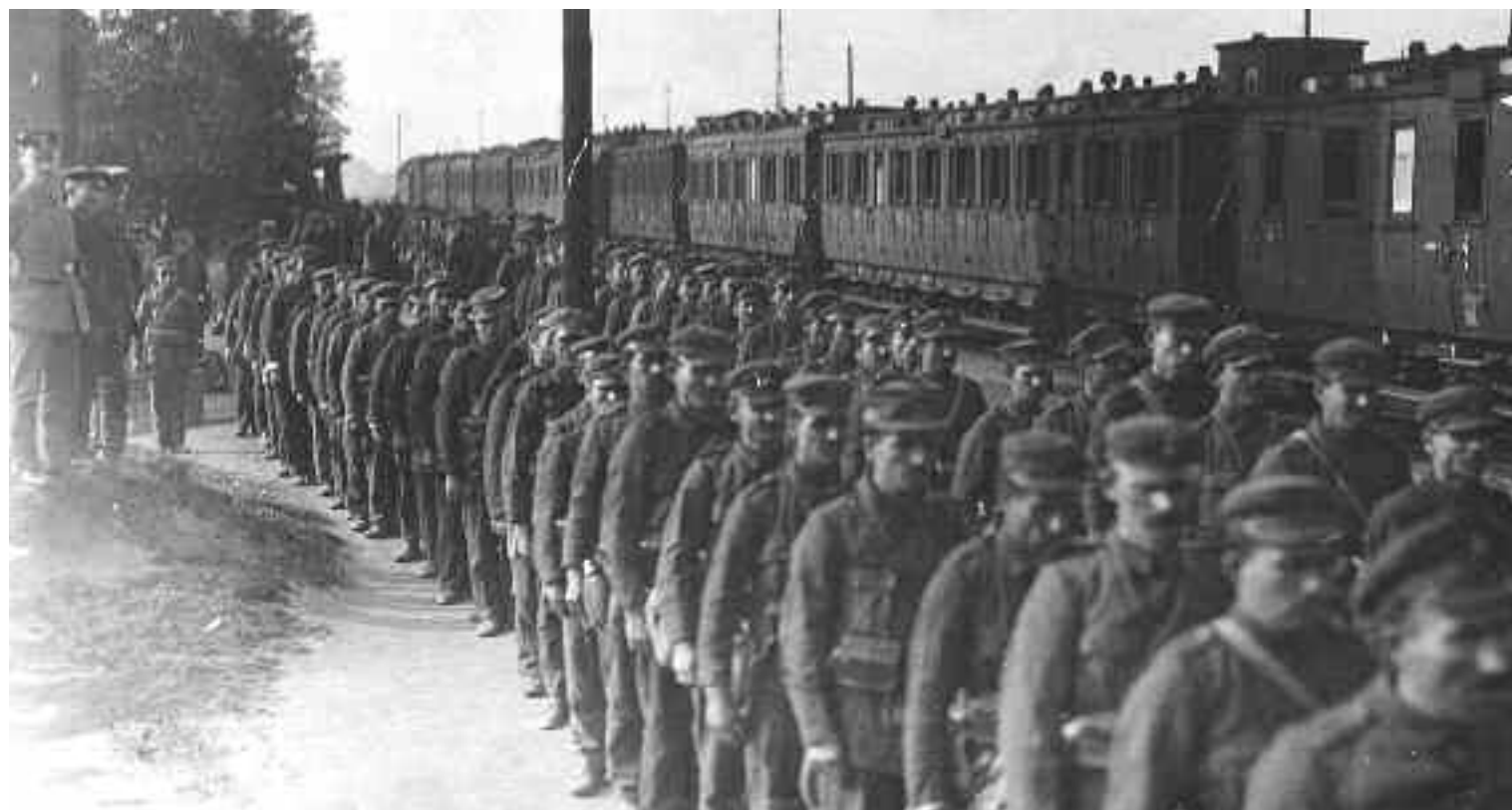
Εκτός, όμως, από τις εφημερίδες κυκλοφόρησαν τότε στην Γερμανία και άλλα έντυπα στην ελληνική ή την γερμανική γλώσσα. Εκεί πρωτοεκδόθηκε η ποιητική συλλογή «Το τραγούδι των σκοτωμένων – Κρυφός καημός» του Βασίλη Ρώτα, Υπολοχαγού τότε στο Γκαίρλιτς και αργότερα διάσημου συγγραφέα θεατρικών έργων και ιδρυτή του "Θεάτρου του Βουνού" στα χρόνια της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα. Επίσης εκδόθηκαν τα «Γράμματα από την Γερμανία» του λογοτέχνη Λέοντα Κουκουλίη, επίσης αξιωματικού. Αξίζει εδώ να αναφερθεί, ότι ανάμεσα στους στρατιώτες, που βρέθηκαν στο Γκαίρλιτς, ήταν και οι Βασίλης Αργυρόπουλος, κωμικός ηθοποιός και συνεργάτης της Κυβέλης, ο ζωγράφος Παύλος Ροδοκανάκης, κ.α.

Πολλές φορές έγιναν από τους Γερμανούς σχέδια επί χάρτου για να χρησιμοποιηθούν οι Έλληνες στρατιώτες και αξιωματικοί του Γκαίρλιτς σε διάφορες επεμβάσεις ειρηνευτικού χαρακτήρα, αλλά αυτό έβρισκε αντίθετους τους Βουλγάρους, οι οποίοι φοβόταν την εμπλοκή τους σε φιλοβασιλικά σχέδια. Παρόλα αυτά υπήρχαν μεταξύ των ανδρών του ελληνικού Σώματος και ομάδες υποστηρικτών του Βενιζέλου. Στις αρχές του 1918 με την κατηγορία του βενιζελικού προπαγανδιστή, 25 Έλληνες αξιωματικοί οδηγήθηκαν στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Βέρλ της Βεστφαλίας, ενώ άλλοι 17 στις φυλακές του Καϊνγκσμπεργκ.

Η αλληλαγιά και η επιδείνωση της συμπεριφοράς των Γερμανών απέναντι στους Έλληνες, πολλοί από τους οποίους οδηγούνται σε καταναγκαστική εργασία!

Οι σχέσεις της γερμανικής στρατιωτικής διοίκησης και των Ελλήνων, όσο περνούσε ο καιρός, γίνονταν ολοένα και πιο εχθρικές. Οι Γερμανοί άρχισαν να απαιτούν από τους Έλληνες στρατιώτες να συμμετέχουν σε αγροτικές, εργοστασιακές και λοιπές ασχολίες και με την βία πολλοί από αυτούς διασκορπίστηκαν από την Κολλωνία μέχρι και το Μπρέσλαου σε πολεμικές βιο-

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

μηχανίες, ορυχεία, εργοστάσια και αλλού. Την Άνοιξη του 1918 οι σχέσεις μεταξύ των Γερμανών και των Ελλήνων στο Γκαίρλιτς επιδεινώθηκαν περισσότερο, εξαιτίας της παρουσίας της αναδιοργανωμένης ελληνικής Μεραρχίας στον ελληνικό στρατό του Μακεδονικού Μετώπου. Μάλιστα, η ελληνόφωνη εφημερίδα «Ελληνικά Φύλλα» εξέφρασε τότε την λύπη της για άρθρα στον γερμανικό Τύπο, που ζητούσαν την παραχώρηση της Θεσσαλονίκης στους Βουλγάρους. Ο χρόνος έρχεται, η Γερμανία πττάται και η γερμανική κοινωνία μένει να μετρά τις πηλγές της.

Όταν σταμάτησε ο πόλεμος, στα τέλη του 1918, και γύρισαν οι Γερμανοί στρατιώτες από το μέτωπο στο Γκαίρλιτς, πολλοί από αυτούς βρέθηκαν προ οδυνηρών εκπλήξεων, καθώς οι γυναίκες τους είχαν δημιουργήσει ερωτικούς δεσμούς με Έλληνες. Όπως ήταν αναμενόμενο, δημιουργήθηκε μεγάλο μίσος ανάμεσα στους Γερμανούς στρατιώτες και τους Έλληνες και το οξύμωρο ήταν, ότι ενώ οι Γερμανίδες στη πόλη αγαπούσαν τους Έλληνες, οι Γερμανοί τους μισούσαν!

Η αναρχία μετά την συνθηκολόγηση της Γερμανίας, οι αλλαγές διοίκησης και οι στάσεις των Ελλήνων στρατιωτών και τα αιματηρά επεισόδια μεταξύ Γερμανών και Ελλήνων

Στο μεταξύ, ο Κάιζερ παραιτήθηκε η Γερμανία συνθηκολόγησε και τον Νοέμβριο του 1918 άρχισαν οι ετοιμασίες για την επιστροφή των Ελλήνων "αιχμαλώτων" του Γκαίρλιτς στην Ελλάδα. Εκείνο το χρονικό διάστημα επικρατούσε σε όλη την Γερμανία μεγάλη αναρχία, καθώς Γερμανοί στρατιώτες, επιστρέφοντας από τα μέτωπα, κατέφθαναν στην Δρέσδη και ξεσήκωναν τους κατοίκους με ογκώδεις διαδηλώσεις. Οι φυλακές άνοιξαν και όλοι οι κρατούμενοι βγήκαν έξω. Οι Έλληνες στρατιώτες του Γκαίρλιτς ενώθηκαν με τους εργάτες, τους ναύτες και τους εξεγερμένους στρατιώτες της Γερμανίας. Διοικητής τους τότε ήταν ο Καράκαλος, που είχε προαχθεί σε Στρατηγό, εκλεκτός των Γερμανών, ο οποίος διαπίστωσε, ότι εξεγερμένοι Γερμανοί έκαναν επιθέσεις και κατά των Ελλήνων και προκαλούσαν φθορές. Για να σταματήσουν τα έκτροπα αυτά, ζητήθηκε η προστασία της γερμανικής Διοίκησης. Όμως, οι Έλληνες στρατιώτες εκνευρίστηκαν από την γενική συμπεριφορά του Καράκαλου, στασίασαν και άλλαξαν διοίκηση, εκλέγοντας ως διοικητή τους τον δημοφιλή και παλαίμαχο Συνταγματάρχη Λάμπρο Σιναγιώτη. Ωστόσο, οι Γερμανοί για να προστατεύσουν τον

"δικό" τους διοικητή Καράκαλο, περικύκλωσαν το στρατόπεδο των Ελλήνων με πολυβόλα και εξέδωσαν ένταλμα σύλληψης του Σιναγιώτη. Τελικά αυτός κατόρθωσε να δραπέτευσει και να φύγει με κατεύθυνση το Βερολίνο, ενώ ανέλαβε την διοίκηση και πάλι ο Καράκαλος. Η επαναφορά του Καράκαλου ξεχείλισε το ποτήρι της αγανάκτησης και της αντίδρασης και επάνω στην ένταση, που επικρατούσε, ξέσπασαν βίαια επεισόδια μεταξύ Ελλήνων και Γερμανών, κατά τα οποία Γερμανοί άνοιξαν πυρ και σκότωσαν πέντε Έλληνες στρατιώτες, ενώ τραυμάτισαν και κάποιους άλλους.

Η Οδύσσεια της επιστροφής στην πατρίδα και οι νέες περιπέτειες των αντιβενιζελικών του Γκαίρλιτς στην Ελλάδα

Η απογοήτευση των Ελλήνων από την συμπεριφορά των Γερμανών ήταν εμφανής. Τελικά, μετά από διαπραγματεύσεις, άρχισε η απέλαση των Ελλήνων από το Γκαίρλιτς, που ολοκληρώθηκε, όταν και οι τελευταίοι 600 Έλληνες στρατιώτες αναχώρησαν με προορισμό την Ελλάδα.

Με την συνοδεία Αμερικανών αξιωματικών, που εκπροσωπούσαν τους νικητές συμμάχους, μεταφέρθηκαν τον Φεβρουάριο του 1919 από το Γκαίρλιτς στο Φιούμ της Ριέκα σιδηροδρομικής και από εκεί με πλοίο στην Ελλάδα. Πολλοί, μάλιστα, κατόρθωσαν και πήραν μαζί τους τις Γερμανίδες γυναίκες τους και τα παιδιά τους. Δυστυχώς, όμως, και στην Ελλάδα αντιμετώπισαν δυσάρεστες καταστάσεις, καθώς η υποδοχή τους στην "βενιζελική", τότε, Ελλάδα δεν ήταν και τόσο φιλική. Συνέβησαν, μάλιστα, σε βάρος τους και πολλά έκτροπα, από τους βενιζελικούς, που τους θεωρούσαν βασιλικούς και άρα πολιτικούς τους αντιπάλους. Και ενώ οι απλοί στρατιώτες και υπαξιωματικοί πήγαν στα σπίτια τους, οι αντιβενιζελικοί αξιωματικοί, που έφθασαν από το Γκαίρλιτς, συνελήφθησαν, πέρασαν από Στρατοδικείο και καταδικάστηκαν, χωρίς, όμως, να εφαρμοσθούν οι ποινές, που τους επιβλήθηκαν, λόγω της έναρξης της Μικρασιατικής εκστρατείας.

Συμπερασματικά, λοιπόν, μπορούμε να καταγράψουμε, ότι το 1916 οι Γερμανοί υποδέχθηκαν πράγματι πολιτισμένα τους "φιλοξενούμενους" (έτσι τους αποκαλούσαν οι ίδιοι οι Γερμανοί) Έλληνες στο Γκαίρλιτς, που έγιναν αντικείμενο σοβαρών λαογραφικών μελετών από τους Γερμανούς επιστήμονες εκείνης της εποχής. Ήταν η πρώτη φορά, που οι λόγιοι Γερμανοί έρχονταν σε επαφή με τον ελληνικό λαό και η χαρά τους ήταν μεγάλη. Επιτέλους είχαν την ευκαιρία να γνω-

ρίσουν από κοντά, για πρώτη φορά, τους απόγονους των Ελλήνων, που με δέος μελετούσαν από τα παιδικά τους χρόνια στα σχολεία τους.

Οι δραστηριότητες της πρώτης ελληνικής παροικίας του Γκαίρλιτς στα πρώτα χρόνια της δημιουργίας της - Οι πρώτες ηχογραφήσεις μπουζουκιού και κρητικής λύρας

Έτσι, οι Έλληνες επιδίδονταν με επιτυχία στην γνωριμία με Γερμανίδες δεσποινίδες, ενώ οι Γερμανοί επιστήμονες ηχογραφούσαν τις ελληνικές διαλέκτους και την ελληνική παραδοσιακή μουσική. Λέγεται, μάλιστα, ότι εκεί έγινε η πρώτη, παγκοσμίως, ηχογράφηση μπουζουκιού και κρητικής λύρας. Οι ηχογραφήσεις αυτές ανέρχονται σε εκατοντάδες και φυλάσσονται μέχρι και σήμερα στο Πανεπιστήμιο Χούμπολντ του Βερολίνου.

Πάντως, από το σύνολο των 7000 περίπου Ελλήνων του Γκαίρλιτς περισσότεροι από 200 παρέμειναν τελικά και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο Γκαίρλιτς. Πολλοί από αυτούς σπούδασαν και προόδευσαν επιστημονικά και επαγγελματικά, παντρεύτηκαν και δημιούργησαν εκεί οικογένειες ενώ κάποιοι άλλοι δραστηριοποιήθηκαν με επιτυχία επαγγελματικά, σαν ελεύθεροι επαγγελματίες. Το 1921 ιδρύθηκε ο «Ελληνικός Σύνδεσμος Γκαίρλιτς», που διαλύθηκε αργότερα με την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, ενώ η εκεί ελληνική κοινότητα εξυπηρετείτο θρησκευτικά από τους Ορθόδοξους ιερείς της Λειψίας. Ταμπέλες με ελληνικά ονόματα σε καταστήματα και επιχειρήσεις του Γκαίρλιτς, όπως Χάλαρης, Φώσκολος, Σούλης, Αποστολίδης και άλλα, αποτελούσαν για πολλά χρόνια χαρακτηριστικό γνώρισμα της πόλης. Οι εναπομείναντες Έλληνες στη πόλη, διατηρώντας πολλά από τα πατροπαράδοτα ελληνικά ήθη και έθιμα, γιόρταζαν παραδοσιακά όλες τις ελληνικές γιορτές, μάθαιναν την ελληνική γλώσσα στα παιδιά τους, και διέδιδαν την ελληνική μουσική και την ελληνική κουζίνα στην τοπική κοινωνία.

Διώξεις και ταλαιπωρίες από τους Χιτλερικούς και τους Σοβιετικούς - Οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες, που έφθασαν στο Γκαίρλιτς μετά τον Εμφύλιο

Μάλιστα, φρόντιζαν ιδιαίτερος και τους τάφους των Ελλήνων στρατιωτών και αξιωματικών, που είχαν πεθάνει και ενταφιαστεί εκεί, τιμώντας τους νεκρούς με

μνημόσυνα και καταθέσεις στεφάνων. Όμως αργότερα ήρθαν πολύ δύσκολα χρόνια και για αυτούς! Και αυτό επειδή πολλοί Έλληνες του Γκαίρλιτς θεωρήθηκαν επικίνδυνοι αντικαθεστωτικοί και υπέστησαν σκληρές δοκιμασίες από το χιτλερικό καθεστώς, με διώξεις και καταδίκες! Οι δοκιμασίες συνεχίστηκαν και μετά το 1945, αυτή την φορά, όμως, από τους Σοβιετικούς, που κατέκτησαν τα εδάφη αυτά. Κάποιοι Έλληνες του Γκαίρλιτς κατηγορήθηκαν και καταδικάστηκαν, δικαίως ή αδικώς, ως συνεργάτες των ναζιστών υφιστάμενοι φοβερές διώξεις. Μάλιστα, τρείς από αυτούς πέθαναν στις σοβιετικές φυλακές!

Αυτή η σελίδα της ιστορίας, με την μεταφορά ενός ολόκληρου ελληνικού σώματος στρατού στην πόλη αυτή, ήρθε να επαναληφθεί μετά από μια ολόκληρη γενιά και συγκεκριμένα στα τέλη του θλιβερού ελληνικού Εμφυλίου πολέμου 1945-1949, όταν 14.000 Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή αυτή, στο πολωνικό πλέον Ζγκόρζελετς της ανατολικής όχθης του Νάισε, όπου υπάρχουν σήμερα και οι τάφοι 650 περίπου Ελλήνων πολιτικών προσφύγων, που έμειναν για πάντα εκεί...

Έτσι, όταν η πόλη του Γκαίρλιτς διχοτομήθηκε και η μισή ανατολική της πλευρά παραχωρήθηκε στην Πολωνία, έγινε και ο χωρισμός των Ελλήνων σε δύο κομμάτια. Το ένα κομμάτι είναι οι Έλληνες, που συνέχισαν να ζουν στη πόλη του Γκαίρλιτς της Γερμανίας και το άλλο κομμάτι είναι οι Έλληνες, που βρέθηκαν στην άλλη, "δίδυμη" πλευρά της, το Ζγκόρζελετς της Πολωνίας.

Η ευαισθητοποίηση της Κοινής Γνώμης για την ιστορία των Ελλήνων "φιλοξενούμενων" στρατιωτών του Γκαίρλιτς

Υπολογίζεται, ότι σήμερα ζουν στο Γκαίρλιτς περίπου σαράντα απόγονοι των Ελλήνων στρατιωτών, απόγονοι τρίτης και τέταρτης γενιάς, ενώ είναι άγνωστος ο αριθμός και ο τόπος διαμονής κάποιων άλλων απογόνων των ανδρών του Δ' ελληνικού Σώματος Στρατού, που είχαν διασκορπιστεί την περίοδο εκείνη σε πολλές πόλεις και περιοχές της Γερμανίας. Για πολλά χρόνια η τραγική και μυθιστορηματική αυτή ιστορία είχε περάσει στη λήθη, καθώς ελάχιστα συμπατριώτες μας ήρθαν να θυμούνται τις σκοτεινές εκείνες σελίδες της νεώτερης ιστορίας μας. Άλλωστε οι συνθήκες που διαμορφώθηκαν μετά την Μικρασιατική καταστροφή, και ειδικά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο Πόλεμο στην Ελλάδα, δεν επέτρεψαν στους Έλληνες της Ελλάδας να δημιουργήσουν επαφές και σχέσεις με τους εναπομείναντες Έλληνες στο Ανατολικογερμανικό Γκαίρλιτς ή και στο πολωνικό Ζγκόρζελετς, οι οποίοι ζούσαν ξεχασμένοι και απομονωμένοι από την Ελλάδα για πολλές δεκαετίες. Μόλις πρόσφατα -και μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, που άνοιξε τον δρόμο στην επάνωση των δύο Γερμανιών-, άρχισε η υπόθεση αυτή να συγκεντρώνει το ελληνικό ενδιαφέρον και να ευαισθητοποιεί την ελληνική Κοινή Γνώμη. Έτσι ξεκίνησαν στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό, δημοσιεύσεις σχετικών άρθρων στον Τύπο, εκδόσεις σχετικών βιβλίων, ομιλίες, εκδηλώσεις, προβολές ιστορικών ντοκιμαντέρ, τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά αφιερώματα, που δημιούργησαν μεγάλη εντύπωση στο κοινό και αποτέλεσαν το έναυσμα για πολλές συζητήσεις και αντιπαραθέσεις, αναφορικά με εκείνα τα γεγονότα.

Μεγάλη συμβολή σε αυτό είχε αναμφισβήτητα και το βιβλίο «Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς, 1916-1919» του εγκατεστημένου στο Βερολίνο συμπατριώτη μας Γεράσιμου Αλεξάτου, που εκδόθηκε στην Ελλάδα από τον εκδοτικό οίκο των Αδελφών Κυριακίδη και αποτελεί μία εξαιρετική μελέτη της υπόθεσης αυτής, περιγράφοντας με μεγάλη ακρίβεια πολλές άγνωστες και συναρπαστικές λεπτομέρειες. Το βιβλίο αυτό υπήρξε το σημαντικότερο βοήθημα στην συγγραφή του παρόντος άρθρου και αποτελεί αναμφισβήτητα τον πιο αξιόπιστο και εμπεριστατωμένη πηγή για το θέμα.

(Διασκευή από σχετικό άρθρο του συντάκτη, που πρωτοδημοσιεύτηκε στις 27-11-2012 στην ηλεκτρονική ιστοσελίδα της "Ελληνικής Γνώμης")

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΑΛΕΞΙΑΤΟΣ

Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς 1916-1919

Β΄ εμπλουτισμένη έκδοση, εκδόσεις Δέσποινα Κυριακίδη

Είναι αδύνατο να ασχοληθεί κανείς με τις πολυτάραχες ελληνογερμανικές σχέσεις κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, χωρίς να σκοντάφτει διαρκώς στο όνομα μιας μικρής, συνοριακής και διχοτομημένης σήμερα πόλης της πρώην Ανατολικής Γερμανίας, το Γκαίρλιτς (Görlitz). Το καλοκαίρι του 1916 –μεσούντος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου– 7000 Έλληνες στρατιώτες και αξιωματικοί του εγκατεστημένου στην Ανατολική Μακεδονία Δ΄ Σώματος Στρατού, μεταφέρθηκαν εκεί, εκόντες άκοντες και κάτω από δραματικές συνθήκες, όπου και παρέμειναν επί δυόμισι χρόνια υπό το ιδιότυπο καθεστώς του «αιχμαλώτου-φιλοξενούμενου» του Κάιζερ. Είχε προηγηθεί η κατάκτηση του τμήματος αυτού της Μακεδονίας από τους συμμάχους των Γερμανών Βουλγάρους.

Η υπόθεση αυτή της μικρής αλλά ιστορικής πόλης της πάλαι ποτέ πρωσιακής επαρχίας της Σιλεσίας, αποτελεί μια από τις τραγικότερες περιπτώσεις της περιόδου εκείνης, που βιώθηκε με ιδιαίτερη σφοδρότητα στην Ελλάδα, καθώς η αμείλικτη διαμάχη του βασιλιά Κωνσταντίνου με τον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο σχετικά με τη στάση της χώρας απέναντι στα στρατόπεδα των αντιμαχομένων, οδήγησε στον πρώτο μεγάλο εσωτερικό διχασμό.

Όμως οι σχέσεις του Γκαίρλιτς με την Ελλάδα δεν σταματούν εκεί. Το 1949, μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου στην Ελλάδα, 14.000 πολιτικοί πρόσφυγες μαζί με τα παιδιά τους, κατά μια παράδοση ιστορική σύμπτωση, θα καταφύγουν στην ίδια ακριβώς πόλη.

Το Γκαίρλιτς εν τω μεταξύ μετά το 1945 είχε διχοτομηθεί, και οι ανατολικές συνοικίες του –εκεί όπου 30 περίπου χρόνια νωρίτερα βρισκόταν το ελληνικό στρατόπεδο– είχαν παραχωρηθεί στην Πολωνία με το όνομα Ζγκορζέλετς (Zgorzelec).

Έτσι στη χωρισμένη στα δύο πόλη θα βρεθούν στις απέναντι όχθες του συνοριακού πλέον ποταμού Νάισε, Έλληνες δύο διαφορετικών γενεών –θύματα των μεγάλων συγκρούσεων του πρώτου μισού του 20ού αιώνα– που για πολλά χρόνια ούτε καν θα υποψιάζονται την ύπαρξη συμπατριωτών τους στην αντίπερα όχθη.

Η άφιξη το 1916 χιλιάδων στρατευμένων σε γερμανικό έδαφος ήταν η πρώτη μαζική συνάντηση Ελλήνων και Γερμανών σε γερμανικό έδαφος και σήμανε συναγερμό στους κύκλους των «φιλελλήνων», που κατέκλυσαν το Γκαίρλιτς με ποικίλα κίνητρα και αποστολές.

«Ο πόλεμος έφερε την Ελλάδα αιφνίδια και ορμητικά στο επίκεντρο του γερμανικού ενδιαφέροντος», διαπίστωνε ο διάσημος τότε βυζαντινολόγος καθηγητής Άουγκουστ Χάιζενμπεργκ, πυροδοτώντας την αναβίωση ενός βραχύβιου έστω και επιλεκτικού κλίματος φιλελληνισμού, έναν πραγματικό «μήνα του μέλιτος» στις ελληνογερμανικές σχέσεις.

Έτσι –εν μέσω του φονικότερου έως τότε πολέμου– πραγματοποιήθηκαν εκεί σπανιότητες μελέτες, διατριβές, ηχογραφήσεις (μεταξύ αυτών και η πρώτη έως τώρα γνωστή καταγραφή μπουζουκιού παγκοσμίως), που μόλις τώρα βγαίνουν στο φως προκαλώντας επιστημονικό και γενικότερο ενδιαφέρον.

Αλλά και πολλοί Έλληνες καλλιτέχνες και διανοούμενοι, νεαροί στρατευμένοι τότε, διάσημοι αργότερα (όπως ο σπουδαίος θεατρικός συγγραφέας Βασίλης Ρώτας, ο λογοτέχνης Λέων Κουκούλας, ο ζωγράφος Παύλος Ροδοκανάκης και ο δημοφιλής τότε ηθοποιός Βασίλης Αργυρόπουλος), έδωσαν εκεί τα πρώτα δείγματα γραφής της τέχνης τους, δεχόμενοι ταυτόχρονα επιρροές στη

μετέπειτα πορεία τους. Αμέτρητα ήταν τα νήματα που συνδέσαν τότε τους δύο λαούς, εκατοντάδες οι μικτοί αρραβίνοι και γάμοι, αλληλ εξίσου μεγάλης οι αντιζηλίες, απογοητεύσεις ακόμα και συγκρούσεις. Ο ασυνήθιστος βαρύς χειμώνας, σε συνδιασμό με την ελλειπείστατη και ασυμβίβαστη με ελληνικές γεύσεις διατροφή, προκάλεσαν ανεπανόρθωτες βλάβες στην υγεία των στρατιωτών, ενώ η φυματίωση και η ισπανική γρίπη θέρισαν κυριολεκτικά τους εξασθενημένους από τις στερήσεις και το ασυνήθιστο ψύχος άνδρες.

Δεκάδες βενιζελικοί αξιωματικοί διώχθηκαν, ενώ μετά το τέλος του πολέμου η αθρόα συμμετοχή των Ελλήνων στρατιωτών στη γερμανική επανάσταση των σπαρτακιστών (τον Νοέμβριο του 1918, με επικεφαλής τη Ρόζα Λούξεμπουργκ και τον Καρλ Λήμπκνεχτ), είχε τραγική κατάληξη και οδήγησε τους αιχμαλώτους σε μαζική άτακτη φυγή, με κάθε μέσο ακόμα και με τα πόδια. Αξέχαστα έμειναν όμως για πολλά χρόνια τα ελληνικά «σοβιέτ» του Γκαίρλιτς, τα εκλεγμένα στρατιωτικά συμβούλια των στρατιωτών, το «φωτεινό παράδειγμα για τους φαντάρους, τους ναύτες και όλους τους εργαζόμενους», όπως έγραφε το 1932 ο Ριζοσπάστης.

Όμως η «Οδύσεια» των ανδρών του Σώματος συνεχίστηκε και μετά την παλιννόστηση, όταν ο πέλεκυς των διώξεων έπεσε βαρύς επί δικαίων και αδικών, οξύνοντας στο έπακρο τα πάθη του Εθνικού Διχασμού κατά τη διάρκεια μάλιστα της Μικρασιατικής Εκστρατείας.

Εξορίες, εκποτίσεις ακόμα και θανατικές καταδίκες τους ανέμεναν άμα τη άφιξή τους, καθώς πολλοί κατηγορήθηκαν και καταδικάστηκαν ως ριψάσπιδες.

Ας ελπίσουμε ότι έναν περίπου αιώνα μετά την

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΑΛΕΞΙΑΤΟΣ
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΤΟΥ ΓΚΑΙΡΛΙΤΣ
1916-1919

ξεχασμένη και εν πολλοίς άγνωστη σήμερα ελληνογερμανική περιπέτεια, η παρούσα μελέτη θα συμβάλει σε μια περισσότερο ψύχραιμη και νηφάλια επανεξέταση μιας από τις τραγικότερες πτυχές του Α΄ ΠΠ και των προεκτάσεων του στην Ελλάδα.

Η άφιξη το 1916 χιλιάδων στρατευμένων σε γερμανικό έδαφος ήταν η πρώτη μαζική συνάντηση Ελλήνων και Γερμανών σε γερμανικό έδαφος και σήμανε συναγερμό στους κύκλους των «φιλελλήνων», που κατέκλυσαν το Γκαίρλιτς με ποικίλα κίνητρα και αποστολές.

Ο Επίκουρος καθηγητής νεότερης Ιστορίας του ΑΠΘ κ. Ιάκωβος Μιχαηλίδης

Η περίοδος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου βιώθηκε με ιδιαίτερη ένταση και σφοδρότητα στην Ελλάδα, αφού η διαμάχη του Βασιλιά Κωνσταντίνου με τον πρωθυπουργό Βενιζέλο για την στάση που θα κρατούσε η χώρα απέναντι στα στρατόπεδα των αντιμαχομένων οδήγησε στον πρώτο Εθνικό Διχασμό και στα θλιβερά επακόλουθά του.

Η ανά χείρας μελέτη του Γεράσιμου Αλεξιάτου πραγματεύεται μια από τις τραγικότερες περιπτώσεις της περιόδου, το ζήτημα της αιχμαλωσίας, στα τέλη του καλοκαιριού του 1916, του Δ΄ Σώματος Στρατού και της μεταφοράς και εγκατάστασής του στην Γερμανία, στην μικρή συνοριακή πόλη της Σιλεσίας Γκαίρλιτς. Εκεί περίπου 7.000 Έλληνες στρατιώτες και αξιωματικοί παρέμειναν υπό περιορισμό για δυόμισι περίπου χρόνια. Ο συγγραφέας πραγματοποίησε εκτεταμένη έρευνα στα γερμανικά (ομοσπονδιακά και τοπικά) αρχεία, αξιοποίησε τις ελληνικές διαθέσιμες πηγές καθώς και τις μαρ-

τυρίες ορισμένων από τους πρωταγωνιστές και προχώρησε στη σύνθεση μιας νηφάλιας, γλαφυρής και ενδιαφέρουσας μελέτης.

Στις σελίδες της ξετυλίγεται το πολιτικό σκηνικό της εποχής, οι συνθήκες μεταφοράς των αιχμαλώτων με τα τρένα από την Καβάλα στη Γερμανία καθώς και η διαδικασία της εγκατάστασής τους εκεί. Αναδεικνύεται επίσης η πλούσια πνευματική κίνηση και παραγωγή των Ελλήνων στρατιωτικών, ανάμεσά τους και του σπουδαίου θεατρικού συγγραφέα Βασίλη Ρώτα.

Ιδιαίτερα αποκαλυπτικό είναι ακόμη το κεφάλαιο στο οποίο περιγράφεται η επιστροφή της πλειοψηφίας των αιχμαλώτων στην Ελλάδα, μετά το τέλος του πολέμου. Αλλά εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και η επόμενη περίοδος της ζωής τους, η υποδοχή στην Ελλάδα, αφού οι περιπέτειες των Ελλήνων αξιωματικών δεν σταμάτησαν στα εδαφικά όρια

της Γερμανίας, αλλά συνεχίστηκαν, εντάχθηκαν και αποτύπωσαν τα πάθη και τις εντάσεις του Εθνικού Διχασμού στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, καθώς πολλοί από αυτούς κατηγορήθηκαν και καταδικάστηκαν ως ριψάσπιδες.

Η παραπάνω «Οδύσεια» των Ελλήνων στρατιωτικών του Δ΄ Σώματος Στρατού διαθέτει αρκετά από τα χαρακτηριστικά της ελληνικής τραγωδίας, χωρίς ωστόσο η αρχαιοελληνική «κάθαρση» να αγγίξει αρκετούς από αυτούς. Προς αυτή την κατεύθυνση η μελέτη του Γεράσιμου Αλεξιάτου αποτελεί πολύτιμη βιβλιογραφική συμβολή, αφού μετά από έναν αιώνα περίπου δίνει το έναυσμα για μια νηφάλια επαναξιολόγηση του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και των προεκτάσεών του στην Ελλάδα.

Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης
Επίκουρος Καθηγητής
Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας ΑΠΘ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

«Ήταν οι πρώτοι που έζησαν σε γερμανικό έδαφος ως αιχμάλωτοι»

Μιλάει σήμερα στην ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΝΩΜΗ ο Γεράσιμος Αλεξάτος, συγγραφέας βιβλίων για τους Έλληνες του Γκαίρλιτς

Ο Γεράσιμος Αλεξάτος γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε στο Τεχνικό Πανεπιστήμιο του Βερολίνου, όπου για κάποιο διάστημα εργάστηκε ως επιστημονικός συνεργάτης. Διετέλεσε διευθυντικό στέλεχος στη βιομηχανία και επί δύο δεκαετίες ερευνητής-ελεγκτής εφευρέσεων στο Ευρωπαϊκό Κέντρο Ευρεσιτεχνιών. Παράλληλα ασχολήθηκε συστηματικά και επί πολλά χρόνια με τη μελέτη και την έρευνα σε ειδικά ιστορικά θέματα των ελληνογερμανικών σχέσεων, τα οποία κατά καιρούς παρουσιάζει σε διαλέξεις ή δημοσιεύει. Το κυρίως έργο του είναι η ανάδειξη της ξεχασμένης έως πρόσφατα «υπόθεσης Γκαίρλιτς», την οποία περιέλαβε στα βιβλία του «Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς, 1916-1919» (2010, υποψήφιο για κρατικό βραβείο λογοτεχνίας 2011) και στο συλλογικό έργο «Εν Γκαίρλιτς, 31/12/1917...» (2014). Ως ειδικός επί του θέματος συμμετείχε επίσης στον συλλογικό τόμο «Ορόσημα ελληνο-γερμανικών σχέσεων», που εκδόθηκε το 2010 από το Ίδρυμα Πολιτισμού της Βουλής των Ελλήνων.

- «Το μουσικό των Ελλήνων του Γκαίρλιτς». Μπορείτε να αναφερθείτε στην ενδιαφέρουσα εκπομπή. Τι έδειξε η έρευνα;

«Όλα ξεκίνησαν τον Μάιο του 2011, όταν με αφορμή την έκδοση του βιβλίου μου «Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς 1916-1919», διοργανώσαμε -από κοινού με τον σύλληγο Εξάντας του Βερολίνου- το πρώτο μεγάλο ταξιδι-προσκύνημα 100 απογόνων και άλλων ενδιαφερομένων από Ελλάδα και Γερμανία στην πόλη εκείνη που 100 περίπου χρόνια πριν είχε υποδεχτεί με μεγάλες τιμές τους Έλληνες προγόνους τους. Ήταν τότε που η καταγόμενη από την ίδια πόλη Gesine Rübiger κατάλαβε πως είχε έρθει επιτέλους η στιγμή να προχωρήσει την έρευνα σε ένα προσωπικό της θέμα που από καιρό την απασχολούσε: Να κάνει ευρέως γνωστή την υπόθεσή της ελπίζοντας να ανακαλύψει κάτι περισσότερο για τον μυστηριώδη Έλληνα προπάπο της, την ύπαρξη του οποίου μέχρι πρότινος αγνοούσε.

Τι είχε συμβεί; Από μικρή η Gesine ένιωσε μια παράξενη έλξη για την Ελλάδα, τους ανθρώπους και τον πολιτισμό της. Περνούσε πάντα εκεί μαζί με την οικογένειά της τις διακοπές της, έμαθε αρκετά καλά την ελληνική γλώσσα, αγόρασε σπίτι στην Πελοπόννησο. Έως ότου, μετά από πολλά χρόνια, έμαθε από μια θεία της ότι ο επισήμως δηλωμένος ως «άγνωστος» πατέρας του παππού της ήταν ένας αγνώστων λοιπών στοιχείων Έλληνας. Η αποκάλυψη αυτή την αναστάτωσε τόσο πολύ που αφιέρωσε από τότε ένα μεγάλο μέρος του χρόνου της προκειμένου να συλλέξει στοιχεία για τον μυστηριώδη πρόγονο, στον οποίο βέβαια η Gesine απέδιδε -γι' αυτό ήταν σίγουρη- την κλίση και την αγάπη της για τη σημερινή Ελλάδα.

Μετά από επίμονες δικές της έρευνες σε τοπικά και στρατιωτικά αρχεία, είχε και την πρώτη επιτυχία: Ο προπάπος βρέθηκε κάπου δηλωμένος ως Johannes Barulis, καταγόταν από μια πόλη ονόματι Agwali και ήταν στρατιωτικός ιερωμένος του ελληνικού Δ' Σώματος Στρατού που παραδόξως είχε μεταφερθεί τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο Γκαίρλιτς της τότε Σιλεσίας. Η έρευνα μετά τη γνωριμία μας τον Μάιο του 2011 συνεχίστηκε στο δικό μου προσωπικό αρχείο, κυρίως από τότε που για την υπόθεσή της ενδιαφέρθηκε ο τηλεοπτικός σταθμός MDR στα πλαίσια της σειράς των δημοφιλών εκπομπών του «Τα ίχνη των προγόνων» (Die Spur der Ahnen).

Για καλή της τύχη η έρευνα κι αυτή τη φορά ήταν ιδιαίτερα αποδοτική: Σε ένα και μοναδικό δημοσίευμα στην καθημερινή εφημερίδα «Ελληνικά Φύλλα» που εξέδιδαν στο Γκαίρλιτς οι Έλληνες «φιλοξενούμενοι», υπήρχε μια μικρή αναφορά στον ιεροδιάκονο Ιωάννη Βορούτη (και όχι Μπαρούτη όπως νόμιζε έως τότε η Gesine), ενώ ανάμεσα σε καρτ-ποστάλ της εποχής με σκηνές από την πάνδημη κηδεία του διοικητή του Σώματος Χατζόπουλου τον Απρίλιο του 1918, ξεπρόβαλλε

ολοζώνταν σε πρώτο πλάνο η μορφή ενός νεαρού διακόνου («σα να ήθελε να βγει από την εικόνα», είπε κάποιος), που δεν μπορούσε να είναι άλλος από τον Έλληνα προπάπο. Έντονη και αυθόρμητη ήταν η συγκίνηση της διεγγονής, όταν μπροστά στον φακό αντίκρισε για πρώτη φορά το πρόσωπο του δικού της ανθρώπου, γεγονός που αποτυπώθηκε εμφανώς στην ταϊνία. Υπήρξε όμως και κάτι άλλο ακόμα πιο συγκινησιακό: Κάπου ανάμεσα στα ογκώδη και αδημοσίευτα έως τώρα αρχεία, όπου φυλάσσεται το πολύτιμο υλικό των ηχητικών καταγραφών λόγου και μουσικής που έλαβαν χώρα στο ελληνικό στρατόπεδο, βρέθηκε μια μικρή χειρόγραφη και δυσανάγνωστη υποσημείωση: «Βυζαντινή μουσική με συνοδεία του διακόνου στο ισοκράτιο».

Ακούγεται απίστευτο, αλλά ανάμεσα σε 7000 απίλοισ και αφανείς ως επί το πλείστον στρατευμένους, που τραγικές ιστορικές συγκυρίες οδήγησαν στο στρατόπεδο της μακρινής τότε Ξενιτιάς, στάθηκε δυνατό να εντοπιστούν 100 χρόνια αργότερα όχι μόνο το όνομα και η μορφή ενός εξ αυτών αλλά ακόμα και η καταγεγραμμένη σε κέρινο κύλινδρο φωνή του! Δυστυχώς, αυτό το τελευταίο για τεχνικούς λόγους δεν μπόρεσε να συμπεριληφθεί στην κατά τα άλλα πλούσια ενδιαφέρουσα εκπομπή. Όσο για το Agwali" πρόκειται φυσικά για το γνωστό Αϊβαλί, γεγονός που οδήγησε την Gesine μαζί με το τηλεοπτικό συνεργείο στην απέναντι Λέσβο και από εκεί στην Αθήνα, όπου και έγινε με έκδηλη συγκίνηση η πρώτη συνάντηση με κάποιους μακρινούς συγγενείς της».

-Πόσο σημαντικές είναι τέτοιες έρευνες για την αλήθεια των ιστορικών γεγονότων;

«Πρόκειται για ένα είδος «λαϊκής ιστορίας» ή «ιστορίας από τα κάτω», όπου οι απλοί άνθρωποι -οι αφανείς ήρωες της Ιστορίας- αποκαλύπτονται το δικό τους βίωμα, τις δικές τους ερμηνείες, προσφέροντας πολύτιμο υλικό, καινούργιους δρόμους, «εξανθρωπίζοντας» κατά κάποιο τρόπο την Ιστορία. Ο φακός της έρευνας, δηλαδή, στρέφεται από την κεντρική πολιτική σκηνή και τους εκάστοτε πρωταγωνιστές της στη ζωή και τη δράση των καθημερινών ανθρώπων, φωτίζοντας τις «αφανείς πλειοψηφίες», τη βασική κινητήρια δύναμη του ιστορικού γίγνεσθαι. Σε συνδυασμό με τις συμβατικές ιστορικές πηγές, εμπλουτίζοντας την εικόνα του παρελθόντος αμφισβητώντας ενίοτε τις καθιερωμένες ιστορικές αφηγήσεις. Παράλληλα ανταποκρίνονται και στην εσωτερική ανάγκη πολλών ανθρώπων να ερευνούν και να ανακαλύπτουν μέσα από το γενικό και το συλλογικό,

τα ίχνη και την ιδιαίτερη ιστορία των προγόνων και των οικογενειών τους».

-Εκτιμάτε ότι οι λαοί δεν έχουν να χωρίσουν τίποτα σε σχέση με τις εφαρμοσμένες πολιτικές;

«Πράγματι, όσο βαθύτερα εξετάζει κανείς τις σχέσεις μεταξύ κρατών ή χωρών ανατρέχοντας στο θεμελιώδες επίπεδο των καθαρά ανθρώπινων σχέσεων, επαφών και αναμνήσεων, τόσο διαπιστώνει ότι σε τελική ανάλυση αυτά που ενώνουν τους απλούς ανθρώπους είναι πολύ περισσότερα από εκείνα που τους χωρίζουν. Εντούτοις, η ειδηλιακή αυτή εικόνα αλλοιάζει ριζικά όταν η ιστορική ανάλυση προχωρήσει από το ατομικό επίπεδο σε εκείνο των συλλογικοτήτων. Ας πάρουμε ένα ιστορικό παράδειγμα από την εποχή του Μεγάλου Πολέμου που πραγματευόμαστε. Πριν από το 1914 στις δύο χώρες που σήκωσαν το μεγαλύτερο βάρος του πολέμου, τη Γερμανία και τη Γαλλία, υπήρχαν ισχυρά σοσιαλιστικά κόμματα τα οποία διακήρυσσαν ακριβώς αυτό, ότι δηλαδή θα ματαίωναν τον πόλεμο επειδή «οι λαοί δεν έχουν τίποτα να χωρίσουν». Την κρίσιμη όμως στιγμή οι σοσιαλιστές ηγέτες-πλην ελαχίστων εξαιρέσεων- όχι μόνο έσπευσαν οι ίδιοι ως καλοί εθνικιστές να εγκρίνουν τις πολεμικές πιστώσεις ανοίγοντας τον δρόμο για τον πόλεμο, αλλά και έμειναν κυριολεκτικά άφωνοι μπροστά στον πατριωτικό ενθουσιασμό των λαϊκών μαζών εκατέρωθεν, των ιδίων ακριβώς που μέχρι πρότινος ήταν αναφανδόν υπέρ της ειρήνης».

-Τι είναι αυτό που θα πρέπει να βάζουν πάνω από όλα οι λαοί;

«Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι μισούνται μεταξύ τους οι απλοί άνθρωποι που ανήκουν σε διαφορετικά εθνικά, ιδεολογικά ή κοινωνικά σύνολα, με αντίθετες πολλές φορές αξίες, συμπεριφορές και συμπεριφορές. Κάθε άλλο. Πρόκειται για δύο τελείως διαφορετικά πράγματα. Συνήθως οι άνθρωποι -αυτό εξαρτάται ασφαλώς και από τον βαθμό ανεκτικότητας και σεβασμού προς τον άλλο που έχουν κατακτήσει- είναι σε θέση να ξεχωρίζουν και να διαφοροποιούν τα πρόσωπα, τα άτομα από τις άνωθεν προβαλλόμενες ή επιβαλλόμενες πολιτικές. Αυτό το διαπιστώνουμε, εν μέρει τουλάχιστον, και εμείς που ζούμε εδώ σήμερα σε εξαιρετικά δύσκολη συγκυρία, το διαπίστωσαν και πριν 100 χρόνια οι συμπατριώτες μας στο Γκαίρλιτς, όταν οι φιλικές σχέσεις τους με τους γηγενείς άντεξαν στον χρόνο, παρά τις δυσμενείς πολιτικές εξελίξεις και την επίσημη είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο εναντίον της Γερμανίας. Αυτό που θα πρέπει λοιπόν να απαιτούν οι λαοί και να βάζουν πάνω από όλα, είναι η απόληψη των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων, ο αλληλοσεβασμός και οι σχέσεις ισοτιμίας, ως αναγκαία προϋπόθεση για την επιθυμητή κορυφαία πολιτισμική κατάκτηση του μέλλοντος, την κατάργηση του πολέμου ως μέσου για την επίτευξη των οποιωνδήποτε πολιτικών στόχων».

-Μπορείτε να αναφερθείτε πιο αναλυτικά στους Έλληνες του Γκαίρλιτς;

«Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς, 7000 περίπου στρατιώτες και αξιωματικοί του Δ' Σώματος Στρατού μαζί με μέλη των οικογενειών τους, προέρχονταν από όλες τις γωνιές του τότε ελληνικού κόσμου και από όλες τις κοινωνικές τάξεις, και ήταν οι πρώτοι που έζησαν επί δυόμισι χρόνια σε γερμανικό έδαφος ως αιχμάλωτοι-φιλοξενούμενοι του Κάιζερ (από τον Σεπτέμβριο του 1916 έως τον Φεβρουάριο του 1919). Η συγκυρία που οδήγησε στον αναγκαστικό εκπατρισμό τους ήταν πραγματικά τραγική: Το ανατολικό τμήμα της πρόσφατα απελευθερωμένης Μακεδονίας που είχαν ταχθεί να φυλάξουν, βρέθηκε δύο χρόνια μετά το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στη δίνη της διαμάχης και των συγκρούσεων των εμπλεκόμενων δυνάμεων (Αντάντ και Κεντρικές Δυνάμεις). Έτσι, παρότι η Ελλάδα ήταν ακόμα

επισήμως ουδέτερη, όταν εκδηλώθηκε η ένοπλη επέμβαση των Βουλγάρων στην Ανατολική Μακεδονία με τη σύμφωνη γνώμη των Γερμανών συμμάχων τους, το Σώμα βρέθηκε αποκηλυμένο από το εθνικό κέντρο και εγκαταλειμμένο στην τύχη του, όπως και το σύνολο του άμαχου πληθυσμού. Τελικά, προκειμένου να αποφύγει την οδυνηρή βουλγαρική αιχμαλωσία, αλλά και λόγω αντιπαλότητας που είχε εντωμεταξύ ξεσπάσει με τις φιλοβενιζελικές δυνάμεις της Θεσσαλονίκης (Εθνική Άμυνα), η φιλοβασιλική ηγεσία του Σώματος πρότεινε αυτοβούλως τη μεταφορά του μαζί με τα όπλα του στη Γερμανία, όπου θα έμενε «φιλοξενούμενος» μέχρι το τέλος του πολέμου. Πρόταση που έγινε ασμένως αποδεκτή από τον στρατάρχη Hindenburg εξαιτίας του μεγάλου πλεονεκτήματος που προσέφερε στον αμείλικτο πόλεμο της προπαγάνδας. Οι συνέπειες βέβαια ήταν ολέθριες τόσο για τον ελληνικό πληθυσμό που έμεινε απροστάτευτος, όσο και λόγω της οξύνσης της εμφύλιας διαμάχης που προκάλεσε, οδηγώντας τον Εθνικό Διχασμό σε παροξυντική φάση.

Παλλοίκι ήταν, ως εκ τούτου, η υποδοχή των ανίδων στρατιωτών στο Γκαίρλιτς, διθυραμβικά υπέρ της Ελλάδας τα σχόλια του γερμανικού Τύπου, ενώ η μικρή πόλη της Σιλεσίας κατακλύστηκε από ελληνομαθείς καθηγητές και «φιλέλληνες» ποικίλων αποστολών και κινήτρων. Έτσι, εν μέσω του φονικότερου έως τότε πολέμου, πραγματοποιήθηκαν εκεί αξιόλογες έρευνες, μελέτες, διατριβές, μεταξύ αυτών και σπανιότατες ηχογραφήσεις διαλέκτων, δημοτικής και λαϊκής μουσικής, που μόλις σήμερα βγαίνουν στο φως προκαλώντας γενικό ενδιαφέρον. Αλλά και πολλοί Έλληνες καλλιτέχνες, νεαροί και άγνωστοι στρατιώτες τότε διάσημοι αργότερα (όπως ο σπουδαίος θεατρικός συγγραφέας Βασίλης Ρώτας), έδωσαν εκεί τα πρώτα δείγματα γραφής της τέχνης τους. Αμέτρητα ήταν τα νήματα που συνέδεσαν τότε τους δύο λαούς, εκατοντάδες οι μικτοί γάμοι και αρραβώνες αλλά εξίσου μεγάλες οι παρεξηγήσεις, αντιζηλίες και απογοητεύσεις ακόμα και οι συγκρούσεις, καθώς δύο κόσμοι ξένοι μεταξύ τους και τόσο διαφορετικοί, προσέγγιζαν ο ένας τον άλλο υπό τις πλέον αντίξοες συνθήκες.

Όμως, το ελληνογερμανικό ειδύλλιο δεν κράτησε για πολύ. Μετά την επικράτηση του Βενιζέλου στην Αθήνα και την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ (Ιούνιος 1917), το έως τότε «φιλικό» διακείμενο Σώμα μετατράπηκε αίφνης σε τμήμα ενός εχθρικού στρατού στο έδαφος της Γερμανίας. Δεκάδες βενιζελικοί αξιωματικοί συνελήφθησαν και διώχθηκαν, ενώ οι στρατιώτες απεστάλησαν για εργασία ανά τη γερμανική επικράτεια, σε ανθρακωρυχεία και στην πολεμική βιομηχανία, αποτελώντας -κατά κάποιον τρόπο- τους πρώτους Έλληνες Gastarbeiter" του 20ού αιώνα. Μετά τη γερμανική ήττα, μαζική ήταν η συμμετοχή των στρατιωτών στην επανάσταση των Σπαρτακιστών με επικεφαλής τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, με κορυφαίο αίτημα την άμεση επιστροφή στην πατρίδα. Ήρθαν σε σύγκρουση με τους αξιωματικούς και εξέλεξαν δικά τους συμβούλια («σοβιέτ»), γεγονότα που μετά και τη ρήξη με τη γερμανική πλευρά είχαν τραγικό και εν μέρει αιματηρό τέλος, οδηγώντας τον κύριο όγκο των στρατιωτών σε άτακτη και περιπετειώδη φυγή. Αλλά η «Οδύσσεια» των ανδρών του Σώματος συνεχίστηκε και μετά την πολυπόθητη παλιννόστηση, όταν ο πλείους των διώξεων έπεσε βαρύν επί δικαίων και αδικών, οξύνοντας στο έπακρο το πάθος του Διχασμού κατά τη διάρκεια μάλιστα της Μικρασιατικής Εκστρατείας. Έτσι δημιουργήθηκε ο μύθος της «προδοσίας του Γκαίρλιτς» που ταλάνισε επί δεκαετίες τους ίδιους και τους απογόνους τους. Σήμερα ζουν στις δύο χώρες χιλιάδες απόγονοι εκείνων των Ελλήνων, πολλοί από τους οποίους ενδιαφέρονται και αναζητούν -όπως είδαμε- τα ίχνη των προγόνων τους, αναδεικνύοντας σταδιακά αυτήν την απίστευτη και εν πολλοίς άγνωστη έως πρόσφατα ελληνογερμανική περιπέτεια».

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

«Όλη η ιστορία αυτής της υποθέσεως είναι εντυπωσιακή και συναρπαστική»

Μιλάει στην ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΝΩΜΗ ο κ. Καραγιαννάκος, δημιουργός του ντοκιμαντέρ «Έλληνες στο Γκαίρλιτς, αναζητώντας τα ίχνη τους»

Ο κ. Γιάννης Καραγιαννάκος, ζει και εργάζεται στη Γερμανία, όπου και σπούδασε. Εδώ και πολλά χρόνια γυρίζει ταινίες μικρού μήκους μυθοπλασίας και ντοκιμαντέρ. Οι ταινίες μυθοπλασίας έχουν σχέση με την επαφή Ελλήνων και Γερμανών. Τα ντοκιμαντέρ έχουν Οικολογικό ή Πολιτικό-ιστορικό χαρακτήρα. Ο κ. Καραγιαννάκος είναι δημιουργός του ντοκιμαντέρ «Έλληνες στο Γκαίρλιτς, αναζητώντας τα ίχνη τους» το οποίο και παρουσίασε αυτοπροσώπως στο πλαίσιο των εορταστικών εκδηλώσεων από τους δημάρχους των δύο πόλεων (Γκαίρλιτς- Ζγκοζέλετς).

- Τι ακριβώς πραγματεύεται το ντοκιμαντέρ;

«Την εθελοντική αιχμαλωσία του 4 ου Σώματος στρατού κατά την διάρκεια του 1 ου παγκοσμίου πολέμου και την μεταφορά του από την Καβάλα στο Γκαίρλιτς της Γερμανίας. Και τη ζωή αυτών των ανθρώπων και των απογόνων τους στην Γερμανία και στην Ελλάδα».

- Ποια τα ερεθίσματα που σας ώθησαν για μια τέτοια προσπάθεια;

«Πληροφορίες από το Internet και φυσικά το

Βιβλίο οι Έλληνες του Γκαίρλιτς του κ. Γεράσιμου Αλεξιάτου μου έδωσε την ώθηση για να κάνω αυτό το ντοκιμαντέρ».

- Τι είναι αυτό που διαπιστώσατε από τα γυρίσματα και σας έχουν κάνει μεγάλη εντύπωση;

«Όλη η ιστορία αυτής της υποθέσεως είναι

εντυπωσιακή και συναρπαστική και φυσικά η ιστορία των απογόνων που ακόμη και τώρα ενδιαφέρονται να μάθουν για τους προγόνους τους».

- Μπορείτε να αναφερθείτε σε ένα γεγονός που έχει μείνει χαραγμένο στο μυαλό σας;

«Η ιστορία του κ. Πολυδεύκη Μηρεχού ο

Ντοκιμαντέρ

- 1998 Ο χρυσός του νότου
- 1999 Ευρώτα
- 2000 Χιλιετηρίδα
- 2001 Μυστράς το τελευταίο κάστρο του Βυζαντίου
- 2007 Κορέττα- Κορέττα
- 2010 Η ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα
- 2011 Αδέσποτα
- 2012 Εκπαζ
- 2012 Οι Υγροβιότοποι της Κρήτης
- 2013 Οι Έλληνες στο Γκαίρλιτς
- 2013 Οι Βαυαροί στην Ελλάδα
- 2014 Ο Νέστος και το δέλτα του
- 2015 Αμβρακικός
- 2016 Αρκούδες στη βορειδυτική Ελλάδα

Ταινίες Μυθοπλασίας

- 2001 Το όνειρο του σκύλου
- 2003 Το ξερίζωμα
- 2004 Ελένη
- 2005 Η επιστροφή
- 2006 Το ταξίδι της Μαρίας

ο οποίος φάνει συνεχώς να βρει στην Γερμανία την ετεροθαλή αδελφή του δυστυχώς χωρίς ακόμη ένα αποτέλεσμα».

-Οι λαοί έχουν να χωρίσουν τίποτα ή οι πολιτικοί και οι πολιτικές καθορίζουν και διαμορφώνουν τις τύχες τους;

«Οι πολιτικές καταστάσεις και οι πολιτικοί δημιουργούν τους πολέμους που διαμορφώνουν και αναστατώνουν την ζωή και την τύχη των ανθρώπων».

Με επιτυχία η εκδήλωση για τα 100 χρόνια ελληνικής παρουσίας στο Γκαίρλιτς

Κείμενο-Φωτογραφίες:
Γεράσιμος Αλεξιάτος

Με σκηνικό την εξαιρετική εσωτερική αυλή του παλιού δημαρχείου της πόλης (16ος αιώνας) πραγματοποιήθηκε η εκδήλωση για τα 100 χρόνια ελληνικής παρουσίας στο Γκαίρλιτς. Η εκδήλωση, που έγινε στο πλαίσιο των Εορτών της Παλαιάς Πόλης, αγκαλιάστηκε θερμά από πολλούς απογόνους των Ελλήνων της εποχής εκείνης και όχι μόνο. Υπήρξαν παρουσίες από πολλές πόλεις της Γερμανίας, την Πράγα ακόμα και από τις Βρυξέλλες.

Με μεγάλο ενδιαφέρον και συγκίνηση παρακολούθησε ο κόσμος τη διάλεξη του **Γεράσιμου Αλεξιάτου**, που συνοδεύεται από μαρτυρίες ανθρώπων της εποχής και σπάνιο φωτογραφικό υλικό, καθώς και το ντοκιμαντέρ του **Γιάννη Καραγιαννάκου** με συνεντεύξεις απογόνων από Ελλάδα και Γερμανία. Ακολούθησε ελληνικό γλέντι με ελληνικούς μεζέδες και μουσική από θαυμάσιο ελληνοπολωνικό συγκρότημα.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς: Μια ξεχασμένη ιστορία του Εθνικού Διχασμού

Της **Μαρίας Κ. Σπανού***

Κυκλοφόρησε πρόσφατα η β' εμπλουτισμένη έκδοση «Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς» (εκδ. Κυριακίδη) του ερευνητή Γεράσιμου Αλεξάτου, που προσεγγίζει μια άγνωστη πτυχή του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, αξιοποιώντας ντοκουμέντα της εποχής, ελληνικά και γερμανικά αρχεία αλλά και μαρτυρίες ορισμένων από τους πρωταγωνιστές της υπόθεσης. Το βιβλίο μας μεταφέρει πριν ακριβώς από 100 χρόνια. Η μελέτη ξετυλίγει ένα πρωτοφανές γεγονός στη νεότερη ελληνική ιστορία, άρρηκτα συνδεδεμένο με τον Εθνικό Διχασμό που ταλάνιζε τη χώρα. Η Ελλάδα, είναι γνωστό, ότι αν και έως τότε, τυπικά παρέμεινε ουδέτερη, βρισκόταν στο επίκεντρο των διεθνών ανταγωνισμών, λόγω της γεωπολιτικής της θέσης. Τάγματα βασιλικών στα βόρεια της χώρας βλέπουν την επέλαση των συμμαχικών δυνάμεων της Entente, την ίδια ώρα που ο βουλγαρικός στρατός, συνοδευόμενος από γερμανούς αξιωματικούς εισβάλλει αιφνιδιαστικά στην Ανατολική Μακεδονία.

Σε εκείνη την οδυνηρή συγκυρία το ελληνικό Δ' Σώμα Στρατού (Δ' ΣΣ), αποτελούμενο από τρεις μεραρχίες με έδρα την Καβάλα, βρέθηκε εγκλωβισμένο μεταξύ των εχθρικών δυνάμεων. Υπό τις αφόρητες αυτές συνθήκες και ύστερα από διαπραγματεύσεις προκειμένου να μην πέσει στα χέρια των Βουλγάρων οδηγήθηκε στο Görlitz (Γκαίρλιτς) της Γερμανίας ως αιχμάλωτοι του Κάιζερ και ως φιλοξενούμενοι της αυτοκρατορικής κυβέρνησης και εγκαταστάθηκε εκεί, στο διάστημα 1916-1919. Το γεγονός αυτό αναστάτωσε την ελληνική κοινωνία, είχε μεγάλο αντίκτυπο στη διεθνή γνώμη και δημιούργησε σοβαρότατες επιπτώσεις στα πολιτικά πράγματα της χώρας και στην έξαρση της πολιτικής διαμάχης. Στην πραγματικότητα επρόκειτο για ιδιότυπη αιχμαλωσία, καθώς κανένας απολύτως δεν είχε το δικαίωμα να εγκαταλείπει το γερμανικό έδαφος καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου. Εάν εξαιρεθεί η μερίδα των φιλοβασιλικών και φιλογερμανών αξιωματικών, που απολάμβανε κάποια προνόμια, γιατί η μειονότητα των βενιζελικών αξιωματικών υπέστη στη Γερμανία άγριες διώξεις, οι στρατιώτες υπέφεραν επί μακρόν το μαρτύριο των στερήσεων, της ελλείψης διατροφής και του αφόρητου κρύου στις παράγκες του ιδιότυπου στρατοπέδου, με αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους πολλά άτομα, κυρίως από φυματίωση. Η άφιξη των χιλιάδων ταλαιπωρημένων στρατευμένων, στις 28 Σεπτεμβρίου 1916, η πρώτη στην ιστορία μαζική συνάντηση Ελλήνων και Γερμανών επί γερμανικού εδάφους έγινε μετά από πολυήμερο ταξίδι μέσω δεκά αμαξοστοιχιών διασχίζοντας τη Βουλγαρία, Σερβία και Αυστροουγγαρία. Συνολικά μετακινήθηκαν 6.500 περίπου στρατιώτες και αξιωματικοί. Τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν αναλύονται στις δυο διαδοχικές μελέτες του Γ. Αλεξάτου. Η υποδοχή από πλευράς της Γερμανίας στο Γκαίρλιτς και η διάθεση των Γερμανών ήταν ασύγκριτα φιλικότερη από εκείνη με την οποία αντίκρισαν, 50 χρόνια αργότερα, τους Έλληνες «γκασταρμπάιτερ» (φιλοξενούμενους εργάτες). Χαρακτηριστικό αυτού ήταν το τεράστιο πανό με την επιγραφή «Χαίρετε!» που είχε αναρτηθεί στην είσοδο της πόλης. Η φιλική στάση των Γερμανών αντανακλάται στη φράση του Γερμανού γενικού επιτελήρχη Λούντεντορφ στο κείμενό του προς τον υπουργείο στρατιωτικών στο Βερολίνο (22.9.1916):

«Η παραμονή των ελληνικών στρατευμάτων παρέχει τη μοναδική ευκαιρία να μεταδώσουμε στην Ελλάδα κατανόηση για τα γερμανικά πράγματα, τη γερμανική εργασία και το γερμανικό μεγαλείο. Οφείλουμε να την αξιοποιήσουμε». Προσέβλεπαν δηλαδή στο τεράστιο προπαγανδιστικό όφελος που θα τους επέφερε αυτή η αιχμαλωσία. Έτσι παρατηρήθηκαν αξιοπρόσεκτες παρεμβάσεις πολλών Γερμανών διανοούμενων φιλελλήνων στο στρατόπεδο του Γκαίρλιτς, που σκόπευαν κυρίως στη διενέργεια μελετών, ερευνών και ηχογραφήσεων (μεταξύ αυτών και η πρώτη καταγραφή μουζουκικού παγκοσμίου), που σήμερα μόλις βγαίνουν στο φως προκαλώντας επιστημονικό και ανθρωπολογικό ενδιαφέρον.

Στη μελέτη του Αλεξάτου αναδεικνύεται η πλούσια πνευματική παραγωγή των Ελλήνων στρατιωτικών εκεί. Καταρχάς, η έκδοση της πρώτης καθημερινής εφημερίδας, με τίτλο «Νέα του Görlitz». Η απήχσή της ήταν μεγάλη σε πολλές άλλες ουδέτερες ευρωπαϊκές χώρες και εκατοντάδες συνδρομητές δεχόταν η εφημερίδα από παντού, ενώ η κυκλοφορία της έφτασε αργότερα και στο Βερολίνο με τον τίτλο «Ελληνικά Φύλλα». Οι δυο αυτές εφημερίδες αποτέλεσαν τον κρίκο επαφής των Ελλήνων του στρατοπέδου με την Ελλάδα.

Σε μία έκτακτη έκδοση της εφημερίδας μόλις εμφανίστηκε και «Ο Αλιβάνιστος», η πρώτη μετάφραση διηγήματος του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη στα γερμανικά. Στο Γκέρλιτς εξάλλου πρωτοεκδόθηκε η αντιπολεμική ποιητική συλλογή «Το τραγούδι των σκοτωμένων - Κρυφός καημός» του τότε υπολοχαγού και αργότερα γνωστού λογοτέχνη Βασίλη Ρώτα. Ένας άλλος αξιωματικός και αργότερα ποιητής και μεταφραστής, ο Λέων Κουκούλλας, εξέδωσε τα «Γράμματα από τη Γερμανία», ενώ ανάμεσα στους στρατιώτες ήταν και ο συνεργάτης της Κυβέλης, εκλεκτός ηθοποιός Β. Αργυρόπουλος, ο ζωγράφος Π. Ροδοκανάκης κ.ά. Σημαντική ήταν και η επίδραση των Ελλήνων στην κοινωνική ζωή του Γκαίρλιτς, εκτός στρατοπέδου (υπηρεσίες, λήσες αξιωματικών, γραφεία εφημερίδας, ελληνικό καταστήματα, καπνοπωλεία και ζυθοποιεία). Αμέτρητα ήταν τα νήματα που συνέδεσαν τότε τους δύο λαούς με εκατοντάδες μικτούς γάμους μεταξύ Ελλήνων στρατιωτών και γερμανίδων, γεγονός που προκάλεσε μεγάλες αντιζηλίες ακόμα και συγκρούσεις.

Εκτός όμως από το «μήνα του μέλιτος» στην αρχή, σταδιακά η κατάσταση στο στρατόπεδο έφτασε στο απροχώρητο, όταν μετά την ανακωχή οι βασιλικοί αξιωματικοί, φοβούμενοι αντίποινα, αρνούνταν να επιστρέψουν το Δ' ΣΣ στη βενιζελική Ελλάδα. Αυτό έδωσε το έναυσμα στους απειλημένους στρατιώτες να πάρουν αθρόα μέρος στη γερμανική επανάσταση των Σπαρτακιστών, με αίτημα την άμεση επιστροφή στην πατρίδα. Μετά την -εν μέρει αιματηρή- αποτυχία της εξέγερσής τους, οι Έλληνες άρχισαν άτακτα να δραπετεύουν με κάθε μέσο και να επιστρέφουν κατά ομάδες, ύστερα από αφάνταστες ταλαιπωρίες και με πολλή επί πλέον θύματα. Υπήρξαν οικογένειες που έψαχναν με αγγελίες στη Γερμανία τα στρατευμένα παιδιά τους για πολύ ακόμη, μετά το τέλος του πολέμου.

Όμως η «Οδύσσεια» των αιχμαλώτων του Γκαίρλιτς δεν σταμάτησε εκεί. Μετά την πολυπόθητη επιστροφή το κλίμα στην Ελλάδα ήταν βαρύ. Αρκετοί διώχθηκαν, αντιμετώπισαν τη χλεύη και την άδικη κατηγορία της προδοσίας. Υπήρξαν μέχρι και θανατικές καταδίκες αξιωματικών, οι οποίες όμως δεν εκτελέστηκαν. Κάποιοι βέβαια, γύρω στους 200, επέλεξαν να μείνουν μόνιμα στο Γκαίρλιτς και να δημιουργήσουν εκεί οικογένειες.

Κατό μια παράδοση ιστορική σύμπτωση, τριάντα περίπου χρόνια αργότερα, τα τραγικά γεγονότα επαναλήφθηκαν, αφού 14.000 πολιτικοί πρόσφυγες, μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου στην Ελλάδα κατέφυγαν στη ίδια ακριβώς πόλη. Το Γκαίρλιτς ακμάζον βιομηχανικό, εμπορικό και πνευματικό κέντρο, το 1945 είχε διχοτομηθεί με σύνορο τον ποταμό Νάισε που διασχίζει την πόλη, και οι ανατολικές συνοικίες του παραχωρήθηκαν στην Πολωνία με το όνομα Ζγκοζέλετς.

Αυτές τις μέρες, στις διδυμες αυτές πόλεις (Γκαίρλιτς και Ζγκοζέλετς) διοργανώνονται εκδηλώσεις μνήμης, με αφορμή τα 100 χρόνια από την άφιξη των Ελλήνων, στο πλαίσιο των ετήσιων Εορτών της Παλαιάς Πόλης (Altstadtfest). Επίσης, ο Δημήτρης Μπενέκος, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και μελετητής του αείμνηστου φιλέλληνα πρόξενου της Γερμανίας Έλμουτ Σέφελ με πολύτιμη προσφορά κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο που και εκείνος βρέθηκε τότε στο Γκαίρλιτς ως διερμνέας, μας πληροφορεί με άρθρο του, ότι πρόσφατα έγιναν εκεί τα αποκαλυπτήρια ενός πέτρινου οβελίσκου, όπου αναγράφεται τρίγλωσσο αναμνηστικό κείμενο, στο οποίο διαβάζουμε στα ελληνικά, πολωνικά και γερμανικά:

«Στα έτη 1916-1919 σε 28 εκτάσεις της γύρω περιοχής υπήρξε

το «Ελληνικό στρατόπεδο». Σ' αυτό διέμεναν περίπου 6500 στρατιώτες του Δ' Σώματος του Ελληνικού Στρατού. Οι 133 από αυτούς θάφτηκαν στο αστικό νεκροταφείο του Γκαίρλιτς».

Από το Βόλο και τη Μαγνησία είχαμε πολλές περιπτώσεις από «Γκορλιτσιώτες», όπως ονομάστηκαν οι επανακάμψαντες, όπως οι περιπτώσεις των Απ. Πυργιαλή και του Ιω. Στάμου από την Αργαλαστή, που και οι δυο σπούδασαν γιατροί, των Μ. Σαμπεθάι, Κ. Σκύφτη, Δ. Σφέτσου, Κ. Αγουρίτση των υιών Απ. Ζάμπαλου κ.ά. Αρκετοί προέρχονταν από το Πήλιο, όπως οι Δ. Φιλιππου από το Νεοχώρι και Π. Ψωμάς από τη Μακρινίτσα από τους πρώτους που εξεγέρθηκαν και στη συνέχεια δραπετεύσαν με κάθε μέσο για την επιστροφή τους στην Ελλάδα. Οι περιπτώσεις των Π. Παναγιώτου από την Αγία Παρασκευή, Ον. Δελημουχτόρη από την Τσαγκαράδα, Δ. Σουλιώτη από τη Ζαγορά καθώς επίσης οι Δ. Γκέκας, Π. Οικονομάκης, Κ. Βογιατζής από τις Μηλιές, Κ. Παναγιώτης από την Αθήναιος, Κ. Παπαδιαμάντης από τη Σκιάθο, Χρ. Τσιρέμπουλος από το Διμήνη, Γ. Μακρής από το Βελεστίνο, Α. Κοντούλης από τη Σούρη. Μεταξύ άλλων συγκαταλέγεται και ο βοιωτίνης αξιωματικός, επικεφαλής τότε της Μεραρχίας των Σερρών ανήκουσα στο Δ' ΣΣ Αλέκος Τσιμπούκης, μετέπειτα μεγάλος ευεργέτης του Δήμου Βόλου, έχοντας, όπως και άλλοι βοιωτίνες και πηλιορείτες την ίδια μοίρα. Αλλά στον Απ. Τσιμπούκη και σε άλλους βοιωτίνες αυτής της περιόδου θα επανέλθουμε.

Βιβλιογραφία

1. Αλεξάτος Γεράσιμος, Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς 1916-1919, α' έκδοση, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2010.
2. Αλεξάτος Γεράσιμος, Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς 1916-1919, β' έκδοση, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2015.
3. Βερέμης Θάνος, «Ο Ελ. Βενιζέλος και οι αξιωματικοί 1909-1924» στο ίδιο: Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή του, Φιλιππούτσος, Αθήνα, 1980.
4. Μπενέκος Δημήτριος, Ο Γερμανός Πρόξενος στον Βόλο Έλμουτ Σέφελ, ένας αθηναίος θρύλος, Γερμανικό Προξενείο στο Βόλο, 2012

(Δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Θεσσαλία» του Βόλου)

*Μουσειοπαιδαγωγός και ερευνήτρια Τοπικής Ιστορίας